

dr hab. Wojciech Filipkowski, prof. UwB
Katedra Prawa Karnego
Zakład Prawa Karnego i Kryminologii
Wydział Prawa
Uniwersytet w Białymstoku

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Beaty Speichert-Zalewskiej
pt. „Portret hybrydowy – perspektywy predykcji wyglądu nieznanego sprawcy
zabójstwa”**

Przedstawiono do oceny rozprawę doktorską mgr Beaty Speichert-Zalewskiej oceniam pozytywnie. W związku z tym może ona być podstawą podejmowania dalszych procedur w jej przewodzie doktorskim.

I. Ocena wyboru tematu rozprawy doktorskiej

Należy pozytywnie ocenić wybór i zaproponowane ujęcie tematu rozprawy.

Niemniej jednak należy podkreślić, iż jest to zagadnienie bardzo niszowe w zaprezentowanym ujęciu. Proponowany model portretu hybrydowego wykorzystującego predykcję wyglądu nieznanego sprawcy może mieć zastosowanie także do innych przestępstw niż zabójstwo. Jednakże jak słusznie wskazuje na to Doktorantka we Wstępie, a także na kartach swojej rozprawy jego ciężar gatunkowy uzasadnia szczególne nakład sił i środków celem ustalenia sprawcy. W szczególności wydaje się, iż zaprezentowany model może znaleźć swoje zastosowanie jako element metodyki prowadzenia spraw w tzw. policyjnych Archiwach X, czyli właśnie spraw niewykrytych, które w głównej mierze dotyczą zbrodni zabójstwa.

Na podkreślenie zasługuje również fakt, iż Doktorantka stara się w sposób kompleksowy, holistyczny podejść do wyników cząstkowych badań identyfikacyjnych, proponując swojego rodzaju meta-opinię, która ma wymiar interdyscyplinarny, co zresztą słusznie podkreśla sama Doktorantka. Jednocześnie wykorzystuje pewien element synergii zachodzący między śladami, które to zostały ujawnione i zabezpieczone na miejscu zdarzenia (lub też na ofierze przestępstwa), a które to w sumie dają nam mniej lub bardziej prawdopodobny portret sprawcy.

Wydaje się, iż ciekawym rozwiązaniem jest powierzenie biegłemu – o stosownym interdyscyplinarnym wykształceniu – zadania w postaci przygotowania ekspertyzy opracowującej taki portret na podstawie cząstkowych wyników badań identyfikacyjnych. Porter byłby predykcją prawdopodobnego wyglądu tego nieznanego sprawcy. Do tej pory tego rodzaju zadanie spoczywało na organie procesowym. Do pewnego stopnia przypomina to profilowanie kryminalistyczne.

Doktorantka w sposób wyraźny udowadnia, że bardzo dobrze rozumie, że opracowany portret jest jedynie mniej lub bardziej prawdopodobnym. Jego prawdziwość (a w konsekwencji efektywność) zależy od cząstkowych prawdopodobieństw przeprowadzone w ramach poszczególnych kryminalistycznych metod identyfikacyjnych. Nawet najmniejszy popełniony błąd lub fałszywe założenie przyjęte na którymkolwiek z etapów pośrednich może mieć poważny, negatywny wpływ na uzyskanie predykcji wyglądu, czyli skutkuje fałszywym wynikiem.

Do atutów rozprawy należy także przedstawienie i wykorzystanie najnowocześniejszych osiągnięć genetyki, zajmującej się poszukiwaniem fragmentów DNA odpowiadających za pewne cechy fizyczne, badań nad ekspresją genów. Doktorantka wykazała się w tym zakresie dużym znanstwem zagadnienia i oparła swoje rozważania na stosownej literaturze przedmiotu.

Nie bez znaczenia dla wyboru tematu, przedmiotu rozprawy, stawianych celów oraz interpretacji wyników przeprowadzonych badań pozostaje fakt służby Doktorantki i jej zawodowego doświadczenia. To właśnie praktyka poszukiwania efektywnych metod identyfikacji, służących w wykrywaniu sprawcy przestępstw skłoniła Doktorantkę do zbadania tytułowego problemu oraz zaproponowania tego holistycznego podejścia do analizy wyników badań cząstkowych.

Podsumowując, przedstawiona do recenzji rozprawa ma charakter unikalnego, wielopłaszczyznowego, interdyscyplinarnego i aktualnego pod wieloma względami opracowania naukowego, dotyczącego tworzenia portretu hybrydowego opisującego prawdopodobny wygląd nieznanego sprawcy zabójstwa. Zawiera ona zarówno rozważania teoretyczne, jak również wyniki oryginalnych badań empirycznych.

II. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

Rozprawa składa się z dwóch warstw teoretycznej i empirycznej. Fakt ten częściowo znalazł swoje odzwierciedlenie w strukturze rozprawy.

Na wstępie należy zaznaczyć, iż rozprawa jest stosunkowo obszerna, gdyż obejmuje 330 stron. Składa się z siedmiu rozdziałów. Sama struktura rozprawy nie wykazuje istotnych dysproporcji między poszczególnymi jej rozdziałami. Wydaje się, że doktorantka wybrała optymalne rozwiązanie, co było podyktowane zakresem prezentowanych treści.

Układ rozprawy należy ocenić pozytywnie. Doktorantka rozpoczyna od kwestii wprowadzających, ukazujących kontekst prowadzonych rozważań. Następnie w sposób racjonalny i konsekwentny zaprezentowała kolejne, szczegółowe problemy badawcze wynikające z tematu rozprawy wraz z wynikami swoich badań. Całość rozprawy składa się z sześciu rozdziałów. Kończy się Zakończeniem. Na rozprawę składa się także Wykaz skrótów, Wstęp, Bibliografia, spis tabel, rysunków i fotografii oraz załączniki.

Rozdział pierwszy zawiera – zgodnie z tytułem – analizę kryminologiczną i statystyczną przestępstwa zabójstwa. Doktorantka w sposób prawidłowy przede wszystkim przedstawia w paragrafie pierwszym ujęcie normatywne samego zabójstwa jako typu czynu zabronionego. Następnie przechodzi do elementów kryminalistycznych, ukazując motywy działania sprawców zabójstw oraz charakterystykę sprawcy zabójstwa jednokrotnego oraz wielokrotnego. Uzupełnieniem jest przedstawienie *modus operandi* tychże sprawców tychże przestępstw. Paragraf czwarty zawiera rozważania natury wiktymologicznej poprzez ukazanie ofiary i jej relacji ze sprawcą. Kolejnym elementem stricte kryminologicznym jest przedstawienie dynamiki spraw o zabójstwa w okresie od 2003 do 2017 r. Dodatkowo, ostatni paragraf tego rozdziału zawiera rozważania co do czasu popełnienia przestępstwa zabójstwa. Treści zawarte w tymże rozdziale służą przede wszystkim pokazaniu jak poważnym przestępstwem jest zabójstwo, co uzasadnia ciągłe poszukiwanie nowych metod wykrywczych jego sprawcy (lub sprawców).

Niemniej jednak generalnie należy zauważyć, iż proponowany model portretu hybrydowego może mieć zastosowanie nie tylko do sprawców zabójstw. Doktorantka w tym zakresie wykazuje się odpowiednią wiedzą z zakresu analizy dogmatycznej przepisów prawa, wiedzy kryminologicznej oraz kryminalistycznej. Należałoby jednak zostawić się, czy nie uwzględnić w tytule tego rozdziału elementów kryminalistycznych wymienionych wcześniej dla pełniejszego określenia zakresu treści tam zawartych. Innym rozwiązaniem jest odwołanie się do analizy wieloaspektowej lub interdyscyplinarnej zabójstwa.

Rozdział drugi zatytułowany „Kryminalistyczne badanie miejsca zdarzenia jako źródło informacji o nieznanym sprawcy zabójstwa” zawiera zarówno elementy techniczne, jak i taktyczne. Doktorantka w sposób stosunkowo obszerny przedstawia kwestie śladów kryminalistycznych we wszystkich tych zakresach. W sposób prawidłowy posiłkuje się

stosowną literaturą przedmiotu. Rozważania zawarte w tym rozdziale są przedstawione w sposób logiczny i wyczerpujący.

Doktorantka rozpoczyna od teoretycznych rozważań nad pojęciem śladu kryminalistycznego, jego typologii, następnie przechodzi do kwestii zabezpieczania śladów oraz dowodów przestępstwa. Kolejne paragrafy zawarte w tym rozdziale dotyczą problemów szczegółowych. Paragraf trzeci przedstawia analizę mechanizmu powstawania plam krwawych. Następnie doktorantka przedstawia prawne i kryminalistyczne aspekty przeprowadzenia oględzin miejsca zabójstwa. Wyróżnia tutaj zarówno podstawy prawne o charakterze powszechnie obowiązującym, jak również stricte policyjnym oraz cel oględzin i czynności szczegółowe wykonywane w ich ramach. Paragraf 5 w sposób znów gruntowny omawia zagadnienie oględzin zwłok na miejscu ich odnalezienia.

Należy zauważyć, iż wybór szczegółowych zagadnień został dokonany przez Doktorantkę w sposób autorski. Natomiast brakuje wytłumaczenia *expressis verbis* powodu, dla którego takie a nie inne czynności zostały przedstawione. Można się jedynie domyślać, iż są to czynności związane przede wszystkim z przestępstwem zabójstwa.

Rozdział trzeci został zatytułowany „Ewolucja identyfikacji kryminalistycznej nieznanego sprawcy przestępstwa”. Również i w tym zakresie Doktorantka przedstawia zagadnienia teoretyczne dotyczące jednego z podstawowych problemów kryminalistycznych, jakim jest identyfikacja oraz proces identyfikowania człowieka. Należy po raz kolejny zauważyć, iż przeprowadzone rozważania są stosunkowo obszerne oraz mają charakter głównie teoretycznych, gdyż opierają się na stosownej literaturze przedmiotu.

W pierwszym paragrafie Doktorantka przedstawia zagadnienie identyfikacji kryminalistycznej oraz procesu identyfikowania osób. W paragrafie drugim opisuje typologie różnego rodzaju odmian identyfikacji, np. grupowej i indywidualnej, kategorycznej i prawdopodobnej, bezpośredniej i pośredniej. Jest to zagadnienie kluczowe z punktu widzenia tematu rozprawy. Przedstawione tutaj informacje i wiedza zostały następnie wykorzystane przy tworzeniu propozycji modelu portretu hybrydowego wyglądu nieznanego sprawcy zabójstwa. Powyższe rozważania zostały uzupełnione o rys historyczny identyfikacji i rejestrowania karalności sprawców. Niemniej jednak można odnieść wrażenie, iż może w sposób zbyt obszerny traktowano charakterystykę zbiorów rejestracyjnych sprawców przestępstw. Można byłoby w tym zakresie ograniczyć się jedynie do tych obecnie stosowanych.

Paragraf czwarty zawiera charakterystykę naukowych metody ustalenia tożsamości sprawców przestępstw. Doktorantka w sposób prawidłowy, z wysokim poziomem znawstwa i

swobodą poruszania się na tym obszarze opisuje takie szczegółowe zagadnienia jak fotografia kryminalistyczna, antropometria, daktyloskopia czy hemogenetyka sądowa.

Rozdział czwarty zawiera opis szczegółowych metod identyfikacji oraz innych metod wspomagających wykorzystywanych przy tworzenie modelu portretu hybrydowego zgodnie z zamysłem w samej Doktorantki. W paragrafie pierwszym w sposób obszerny i prawidłowy przedstawione zostały metody identyfikacji człowieka w oparciu o klasyfikację przygotowaną przez prof. Jerzego Kasprzaka. Opierając się na tych rozważaniach opisuje w sposób właściwy pięć obszarów oraz metod stosowanych w tym zakresie. Są to metody oparte na śladach fizjologicznych funkcjonowania organizmu, na opisie cech zewnętrznych wyglądu człowieka, na śladach psychofizycznego funkcjonowania organizmu, na cechach antropologicznej budowy organizmu oraz analiza *modus operandi* działania sprawcy w przypadku przestępstwa zabójstwa. Do metod wspomagających i weryfikacji człowieka Doktorantka wymienia w paragrafie drugim fenotypowanie kryminalistyczne, identyfikacja na podstawie oceny stanu zdrowia, nowoczesne technologie badania włosów, profilowanie językowe, identyfikacja na podstawie obuwia i ścieżki chodu, profilowanie kryminalistyczne oraz profilowanie geograficzne.

Może zauważyć – co zresztą czyni sama Doktorantka – iż kluczowe znaczenie dla tytułowego portretu hybrydowego i predykcji wyglądu nieznanego sprawcy zabójstwa ma fenotypowanie kryminalistyczne oparte na analizie kodu genetycznego zawartego w śladach biologicznych zabezpieczonych na miejscu zdarzenia, a przypisanych jego sprawcy. Należy podkreślić, iż jednym z walorów pracy jest przedstawienie właśnie możliwości predykcji wyglądu na podstawie informacji zawartych w DNA. To jest właśnie ten element rozprawy, który zasługuje na szczególne zainteresowanie, gdyż rozwój badań genetyczny pozwala z pewnym prawdopodobieństwem lub pewnością określić wybrane cechy mające wpływ na wygląd. Dotyczy to predykcji takich cech jak: płeć, pigmentacja koloru skóry, włosów i oczu, wieku, pochodzenie biogeograficzne oraz wzrost.

Uwaga, która nasuwa się po przeczytaniu tego rozdziału, ale też odnosi się w pewnym stopniu i do pozostałych jej części jest taka, iż Doktorantka często w sposób zbyt obszerny przedstawia charakterystyki poszczególnych metod identyfikacyjnych. Warto byłoby w tym zakresie osiągnąć większy poziom syntezy w przedstawianiu wybranych treści, skupiając się na ich możliwym wykorzystaniu w ramach proponowanego portretu hybrydowego, np. na wydolności danej metody identyfikacji. Niemniej jednak należy podkreślić, iż są one istotne i we właściwy sposób wykorzystane w kolejnym rozdziale, gdzie znajduje się przedstawienie założeń modelu portretu hybrydowego.

Rozdział piąty ma kluczowe znaczenie dla całej rozprawy, gdyż stanowi efekt dotychczasowych rozważań prowadzonych przez Doktorantkę. Jest on również wynikiem wykorzystania jej doświadczenia zawodowego. Rozdział ten zawiera właśnie propozycję modelu portretu hybrydowego nieznanego sprawcy (w szczególności może mieć to zastosowanie do sprawców zabójstw). Doktorantka w sposób logiczny i konsekwentny przedstawia poszczególne elementy składowe tegoż modelu. Zaczyna od kwestii ogólnych i teoretycznych i następnie przechodzi do zagadnień bardziej już technicznych i praktycznych. Dotyczą one metodyki tworzenia takiego portretu na podstawie opracowanego, autorskiego algorytmu identyfikującego, który wykorzystuje opisane wcześniej metody identyfikacyjne znane kryminalistyce. Przyjąć można, że jest to rodzaj meta analizy i faktycznie ma on charakter hybrydowy, gdyż łączy wyniki różnego rodzaju badań identyfikacyjnych w jednym modelu. Dodatkowo w paragrafie trzecim tegoż rozdziału zawarte są wyniki badań sondażowych: ankietowych oraz wywiadów z przedstawicielami organów ścigania dotyczących problemów związanych z identyfikacją nieznanego sprawcy przestępstwa. Analiza ich wyników zawiera dodatkowe uzasadnienie dla przedstawionej propozycji modelowej.

Najbardziej istotną kwestią jest przedstawienie tytułowego portretu hybrydowego, w tym etapów jego projektowania, syntezy informacji oraz wizualizacji wyników tychże rozważań, a także dodatkowe uwagi natury praktycznej. W tym miejscu należy zastrzec, iż zaprezentowany model jest wynikiem badań o charakterze podstawowym, czyli przed wdrożeniem go do praktyki organów ścigania. Na pewno już podjęcie czynności wdrożeniowych wymagałoby pogłębionych kolejnych badań, które upraktyczniłyby możliwość stosowania tych założeń w praktyce. Wydaje się także, iż dopracowania na etapie wdrożeniowym wymagałby sam algorytm postępowania. Doktorantka w sposób prawidłowy zgromadziła wszelkie możliwe klasyczne metody identyfikacyjne dające wynik kategorię lub prawdopodobne w odniesieniu do potencjalnych cech wyglądu sprawcy. Wydaje się, iż jeżeli tworzymy algorytm musimy ustalić kolejność uwzględniania wyników z poszczególnych badań identyfikacyjnych, np. według kryterium wartości diagnostyczne metody identyfikacyjnej, prawdopodobieństwa występowania tychże cech. Na pewno wymagałoby to testów w warunkach rzeczywistych w ramach badań już rozwojowych i wdrożeniowych.

Ponadto, należy uwzględnić generalnie, jakiego rodzaju ślady i dowody w danej sprawie występują, a jakie badania jeszcze powinny zostać przeprowadzone, a ślady ujawnione, zabezpieczone oraz poddane analizie. Można byłoby zaproponować, aby w pierwszej kolejności zastosowano metody dające wyniki kategorię (np. określające płeć sprawcy), a

w dalszej kolejności takie metody, które dają wyższym procent prawdopodobieństwa ich zgodności z rzeczywistością. W tym aspekcie należałoby się posiłkować znanymi w literaturze zajmującą się analizą informacji metodami i technikami np. drzewami decyzyjnymi, analizą morfologiczną. Mogą to być również takie metody analityczne, które wspomagają tworzenie wersji kryminalistycznych co do osoby sprawcy. Niektóre rozwiązania informatyczne w tym zakresie również mogłyby być pomocne. Pozwoliłoby to na wygenerowanie zapewne dużej, ale skończonej liczby wszystkich możliwych wersji (scenariuszy) co do wyglądu sprawcy. Które to następnie można byłoby skonfrontować z wyglądem osób pozostających w zainteresowaniu organów ścigania, figurantów, podejrzanych, oskarżonych lub świadków. Tego w rozprawie zdaniem recenzenta zabrakło. Niemniej jednak wymagałoby to od samej Doktorantki znajomości tego rodzaju metod analitycznych oraz istniejących rozwiązań informatycznych albo pomocy ekspertów z innych wyżej wymienionych dziedzin wiedzy. Natomiast na pewno nie uda się tego uniknąć na etapie wdrażania powyższego algorytmu identyfikacyjnego.

Rozdział szósty zawiera rozważania dotyczące szacowania ryzyka przy tworzeniu modelu portretu hybrydowego. W ten sposób Doktorantka wskazuje, iż dokładnie rozumie zagrożenia wynikające z posługiwaniem się wynikami badań, które mają charakter prawdopodobny, a nie kategorię celową zminimalizowania ryzyka powstania błędnego portretu hybrydowego. Świadczy to o bardzo dobrym przygotowaniu i przemyśleniu przedstawionej propozycji. Na podstawie literatury, doświadczenia zawodowego, wyników badań sondażowych z wybraną grupą badawczą podzieliła ona grupy ryzyka, na te które są związane z błędami poczynionymi w postępowaniu przygotowawczym, błędami poczynionymi na poziomie czynności badawczych oraz okolicznościami związanymi ze zmianą wizerunku sprawcy przestępstwa po jego dokonaniu. Zwraca uwagę na skrupulatność analizy i dokładne wypunktowanie tych obszarów, które mogą mieć kluczowe znaczenie dla przygotowania zgodnego z rzeczywistością portretu hybrydowego nieznanego sprawcy przestępstwa.

Doktorantka podchodzi do tych kwestii w sposób szeroki i skrupulatny. Zaczyna od wad podczas przyjmowania zawiadomienia o przestępstwie, błędnych ustaleń co do mechanizmu powstawania obrażeń oraz przyczyn zgonu, ale także błędów, które mogą zostać popełnione podczas oględzin zwłok i miejsca ich ujawnienia, błędów w ustalaniu motywu działania sprawcy, w opracowanej wersji kryminalistycznej oraz analizie informacji. Doktorantka zdaje sobie sprawę z ludzkich ograniczeń, które mogą mieć istotny wpływ na uzyskanie wyniku fałszywego. Wskazuje także na błędy na poziomie czynności badawczych w szczególności dotyczy to badań genetycznych oraz występowania chimer.

Problem z autentycznością czy prawdziwością portretu hybrydowego może wynikać także z okoliczności niezależnych od organów ścigania, a wynikających z działań podejmowanych przez sprawcę, np. na przykład zmiany swojego wyglądu. Również w tym zakresie Doktorantka w sposób szczegółowy zwraca uwagę na wszelkiego rodzaju czynności lecznicze, kosmetyczne czy z zakresu medycyny estetycznej, które mogą utrudnić identyfikację sprawcy przestępstwa. Jak już zostało to wskazane prowadzone rozważane są szczegółowe i odnoszą się do korekcji poszczególnych części ciała, ale także takich zagadnień jak transseksualizm czy transwestytyzm.

III. Ocena metodologiczna rozprawy doktorskiej

Ocena w tym zakresie zostanie dokonana w odniesieniu do dwóch warstw rozprawy teoretyczne i empiryczne. Przeprowadzona analiza dotyczyła poprawności przebiegu procesu badawczego (tzn. doboru, celowości i przydatności stosowanych metod, trafności przyjętych problemów oraz sposobu prowadzenia badań) wraz z omówieniem ich wyników. Pomocne w tym względzie były przede wszystkim następujące jej części: Wstęp, Zakończenie oraz fragmenty wybranych rozdziałów.

Elementy ułatwiające ocenę metodologiczną rozprawy jest fakt, iż Doktorantka dokonała szczegółowego i bezpośredniego jej przedstawienia w postaci opisu problemu oraz hipotez badawczych we Wstępie celu rozprawy. Takie podejście do jej konstruowania należy zdaniem recenzenta docenić.

Zgodnie z założeniami rozprawy doktorskiej jej celem głównym jest stworzenie portretu hybrydowego modelu nieznanego sprawcy przestępstwa zabójstwa poprzez zastosowanie algorytmu identyfikacyjnego jako narzędzia, które ułatwi i przyspieszy pracę policji w zakresie typowania nieznanego sprawcy zabójstw. Przygotowywany model miał przedstawić perspektywę wyglądu nieznanego sprawcy.

Doktorantka również wymienia cele szczegółowe. Po pierwsze, przedstawienie przestępstwa zabójstwa jako szczególnej ze względu na swoją nieodwracalność dolegliwości społecznej, a w związku z tym celowości szybkiej identyfikacji NN sprawców zabójstw. Po drugie, ukazanie kierunków identyfikacji sprawców zabójstw w praktyce śledczej. Po trzecie, przedstawienie problemów występujących podczas prowadzenia śledztwa w sprawach o zabójstwo. Po czwarte, przedstawienie współczesnych metod identyfikacyjnych NN sprawców przestępstw zabójstw. Po piąte, analiza możliwości identyfikacyjnej współczesnej kryminalistyki i ich wykorzystanie w algorytmie identyfikacyjnym. Po szóste, zaproponowanie algorytmu identyfikacyjnego jako innowacyjnego narzędzia do szybszego i skuteczniejszego

typowania NN sprawców zabójstw. Należy zauważyć, iż cele szczegółowe są spójne z celem głównym i już w tym momencie należy podkreślić, iż cele te zostały przez Doktorantkę osiągnięte w sposób prawidłowy.

Doktorantka stawia hipotezę główną, iż stworzenie modelu portretu hybrydowego przyczyni się do zwiększenia wykrywalności sprawców zabójstw. Chociaż hipoteza powinna zostać sformułowana po przedstawieniu problemów badawczych. A są one następujące: po pierwsze, Doktorantka poszukując odpowiedzi na pytanie, jakie są kierunki identyfikacji NN sprawców zabójstw w praktyce śledczej? Po drugie, jakie badania identyfikacyjne człowieka mogą mieć największy wpływ na stworzenie modelu portretu hybrydowego? Po trzecie, w jakim stopniu stworzenie modelu powiatu hybrydowego może przyczynić się do zwiększenia efektywności identyfikacji w procesie wykryczym? Po czwarte, czy algorytm może być wykorzystane w sprawach niewyjaśnionych zbrodni zabójstw prowadzonych przez policyjne Archiwum X? Po piąte, w jaki sposób wizualizacja sprawcy przestępstwa jako finalny rezultat zbudowania modelu portretu hybrydowego zwiększy możliwości jego wykrycia?

W odpowiedzi na powyższe szczegółowe problemy badawcze Doktorantka formułuje 5 hipotez szczegółowych:

- im bardziej model portretu hybrydowego nieznanego sprawcę będzie konstruowane na bazie badań o charakterze multidyscyplinarnym i holistycznym, tym bardziej wzrośnie prawdopodobieństwo szybszego i skutecznego pojęcia przestępcy;
- konstruowanie modelu portretu hybrydowego sprawcy ograniczając się tylko do jednej metody badawczej, czy też wycinkowej informacji nie będzie się znacząco przyczyniać do skutecznego ujęcia sprawcy przestępstwa, chyba że okoliczności konkretnej sprawy narzucają taki model postępowania;
- efektywność modelu portretu hybrydowego w zakresie wykrywalności przestępstw może wzrosnąć, gdy w śledztwie jednocześnie zostaną umiejętnie zastosowane i wykorzystane osiągnięcia nauk humanistycznych (np. psychologii), techniczno-przyrodniczych oraz informatycznych wraz z zachowaniem logicznego oglądu sytuacji w odniesieniu do każdego konkretnego przypadku.

Doktorantka wykazuje się tutaj prawidłowym zrozumieniem problemów związanych z prowadzeniem postępowań karnych o zabójstwa, ich metodyką, ale także teoretycznymi uwarunkowaniami stosowania metod identyfikacyjnych. Uzasadnienie zawarte we Wstępie wskazuje również, iż Doktorantka prawidłowo identyfikuje problemy związane z interdyscyplinarnym i holistycznym podejściem do tworzenia takowego portretu hybrydowego.

Celem zbadania prawdziwości postawionych hipotez Doktorantka posłużyła się metodą krytycznej analizy literatury specjalistycznej oraz metodą krytycznej analizy dokumentów i tekstów źródłowych. Ponadto, należy docenić przeprowadzenie badań aktowych na grupie 56 spraw w wydziałach karnych Sądu Okręgowego w Olsztynie, Gdańsku i Wrocławiu. Doktorantka również wykorzystwała tutaj metodę obserwacji uczestniczącej, polegającą na uczestniczeniu w oględzinach miejsc zdarzeń oraz przeprowadzaniu badań typu CITO w ramach art. 308 Kodeksu Postępowania Karnego podczas służby w laboratorium kryminalistycznym. Metody te zostały uzupełnione o wywiad osobisty z funkcjonariuszem Zespołu do Spraw Niewykrytych (tzw. Archiwum X) Komendy Wojewódzkiej Policji w Gdańsku oraz funkcjonariuszem Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego Komendy Miejskiej Policji w Gdańsku. Kolejną wykorzystaną metodą była metoda sondażu diagnostycznego polegająca na przeprowadzeniu ankiety wśród 100 funkcjonariuszy z Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego Komendy Wojewódzkiej Policji w Gdańsku, Komendy Miejskiej Policji w Gdańsku, Sopocie i Gdyni oraz z komend powiatowych garnizonu pomorskiego, a także prokuratorów z okręgu gdańskiego. Ponadto na etapie przygotowania samego modelu posłużył się metodą indukcyjno-dedukcyjną oraz analityczno-syntetyczną. Doktorantka używała także metody dogmatycznej analizując stosowne przepisy powszechnie obowiązujące regulujące na przykład kwestii oględzin, jak również regulację wydawaną przez Komendanta Głównego Policji. Poza tym Doktorantka wprost nie wymienia jeszcze jednej metody, a są to studia przypadków, które przez w zasadzie całą rozprawę pojawiają się celem ilustracji prezentowanych zagadnień teoretycznych.

Należy stwierdzić, iż Doktorantka zamieściła w załączniku wzór ankiety wykorzystanej do sondażu diagnostycznego. Sama ankieta składała się z 15 pytań, 4 z nich miało charakter otwarty, jedno półotwarte, pozostałe były to pytania z kafeterią odpowiedzi. Sposób formułowania pytań, jak również kategorii odpowiedzi należy uznać za komunikatywny, a tym samym zrozumiały i prawidłowy. Doktorantka nie tylko zawarła pytania ze skategoryzowanymi odpowiedziami, ale także dała szansę respondentom na przedstawienie swoich przemyśleń. Obok kwestionariusza ankiety został załączony także protokół z wywiadu eksperckiego przeprowadzonego z funkcjonariuszami policji. Również i w tym przypadku mamy możemy ocenić pytania jako prawidłowe i komunikatywne, dopasowane do ekspertów, pozwalające na uzyskanie wiedzy od ekspertów w swoich dziedzinach. Kwestionariusze wywiadów różniły się. W pierwszym było pytań 17, a w drugim tylko 8.

Należy podkreślić, iż Doktorantka wybrała wiele różnych metod badawczych celem weryfikacji postawionych hipotez. Stosuje je w sposób zgodny z metodyką badań, a uzyskane

w wyniku ich zastosowania wyniki poddała właściwej interpretacji. Pozwoliło to na zaproponowanie stosunkowo doprecyzowanego i uzasadnionego modelu portretu hybrydowego nieznanego sprawcy przestępstwa w szczególności zabójstwa.

Doktorantka nie zdecydowała się na rozdzielenie rozważań teoretycznych od empirycznych. Natomiast podeszła do opracowania badań w sposób problemowy, pokazując zarówno kwestie teoretyczne, jak i powiązane wybrane wyniki badań empirycznych celem właśnie całościowej weryfikacji postawionych hipotez. Takie podejście należy docenić, gdyż w sposób efektywny przyczynia się do lepszego zrozumienia wybranych problemów, jak również nie przerywa w sposób sztuczny ciągłości prowadzonych wywodów. Takie też podejście sprzyja bardziej efektywnemu mu opisowi wniosków końcowych. Analiza wyników przeprowadzonych badań została w sposób prawidłowy wykorzystana do zaprojektowania tytułowego portretu, opierającego się na algorytmie identyfikacyjnym. Całość dotyczących tego treści zawarto w rozdziale piątym niniejszej rozprawy. Z tego też powodu, Zakończenie ma charakter jedynie podsumowujący.

Pomimo zgłaszanych powyżej uwag krytycznych, należy ogólnie skonkludować, iż Doktorantka przeprowadziła badania w sposób prawidłowy. Wykorzystanie literatury, przeprowadzenie badań, dokonywanie ocen i wyprowadzanie wniosków – w ramach badań teoretycznych – należy uznać za właściwe. Pozytywnie należy także ocenić przeprowadzone analizy i opracowanie przez Doktorantkę wniosków z badań empirycznych.

IV. Ocena formalnej strony rozprawy doktorskiej

Strona formalna rozprawy budzi pewne uwagi natury technicznej. Sama rozprawa napisana jest językiem naukowym. Doktorantka w sposób na ogół prawidłowy sformułowała tytuły rozdziałów i zawartych w nich paragrafów. Zabrakło może konsekwentnego stosowania raz przyjętej techniki cytowania pozycji bibliograficznych.

Sama bibliografia jest obszerna. Dominują pozycje z zakresu kryminalistyki, medycyny sądowej, częściowo także z psychologii sądowej oraz prawa (zwłaszcza postępowania karnego): 145 – opracowania zwarte, 158 – artykuły i przyczynki, 81 – opracowanie elektroniczne i strony internetowe oraz 6 pozycji o charakterze encyklopedii, słowników, leksykonów lub wszelkich kompendiów. Ponadto rozprawa w części dokumentacyjny zawiera spisy: 15 tabel, 35 rysunków oraz 44 fotografii. W załączniku zamieszczono także kwestionariusz ankiet oraz treść wywiadów eksperckich.

Na część wizualną pracy składają się także wykresy ilustrujące wyniki przeprowadzonych badań. Można jedynie się zastanowić, czy faktycznie niektóre z nich –

mające postać trójwymiarową – sprzyjają przejrzystości prezentowanych wyników. Wydaje się, że wykresy dwuwymiarowe są w zupełności wystarczające, aby zilustrować wyniki przeprowadzonych badań ankietowych.

Ponadto, na stronę wizualną składają się także zdjęcia ilustrujące wybrane zagadnienia teoretyczne oraz praktyczne. W szczególności należy zwrócić uwagę na umieszczanie zdjęć z czynności procesowych: oględzin miejsca zdarzenia lub zwłok autorstwa samej doktorantki. W rozprawie brak jest informacji, czy Doktorantka ubiegała się i uzyskała zgodę na publikowanie tego rodzaju zdjęć.

Jednakże poczynione uwagi natury technicznej pozostają bez znaczenia dla merytorycznej oceny całości rozprawy. Mają one znaczenie w kontekście przyszłej jej publikacji.

V. Wnioski końcowe

Należy wyrazić przekonanie, iż rozprawa stanowi wartościowe kompendium wiedzy uzupełniającą lukę w literaturze naukowej dotyczącej predykcji cechy wyglądu nieznanego sprawcy zabójstw oraz tworzenia jego portretu hybrydowego w ujęciu przede wszystkim kryminalistycznym.

Lektura rozprawy skłania do zadania Doktorantce następujących pytań:

- 1. Jaką funkcję w postępowaniu karnym spełniałby opracowany zgodnie z algorytmem identyfikacyjnym portret hybrydowy nieznanego sprawcy?**
- 2. W jakich innych kategoriach spraw karnych można byłoby zastosować proponowany portret hybrydowy i od dlaczego to zależy?**

Konkludując, przytoczone w niniejszej recenzji uwagi pozwalają dojść do przekonania, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Beaty Speichert-Zalewskiej spełnia wymagania określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., poz. 1852 ze zm.) i może być podstawą dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.

Białystok, dnia 24 czerwca 2019 r.